

LEONARD GÓRKA SVD
Lublin

CYRILOMETODSKÉ KORENE EVANJELIZÁCIE EURÓPY

O voľbe takto formulovanej témy rozhodla udalosť Mimoriadnej biskupskej synody v Ríme v decembri 1991, venovaná novej evanjelizácii Európy¹. Počas tohoto zhromaždenia, ohláseného na Velehrade, došlo k istej anamnéze, privolaniu, či dokonca sprítomneniu, apoštolského diela slovanských Učiteľov a Vierožvestov, svätých Cyrila a Metóda, k pripomenutiu slovanských počiatkov viery a kultúry a ich nerozdeliteľnej jednoty. Inakšie povedané, bolo to pripomenutie slovanských Turíc, vstupu Slovanov na javisko dejín spásy v súlade s ich kultúrnou identitou².

Pred kresťanmi konca 20. storočia, vyvstáva podstatná otázka: V čom spočívala originalita poslania sv. Bratov v rámci Cirkvi a celej Európy? Ako pretaviť jadro cyrilometódskej tradície do viditeľnej a sociálnej podoby? Ak si chceme tieto otázky zodpovedať, musíme si najskôr uvedomiť, že títo dvaja Učitelia Slovanov boli najskôr hlásateľmi Evanjelia, teda svedkami Kristovej blahozvesti o Bohu milujúcom človeka (*philanthropos*). Prinajmenšom už táto ich všeobecná charakteristika nedovolí, aby ich postavy boli zneužívané v konfesnom súperení či ideologických licitáciach. Idea apoštolstva, nimi reprezentovaná, obsahuje prvky priam nutné pre vytvorenie európskej komúnie.

I. APOŠTOLSKÝ UNIVERZALIZMUS

Pozornosť si zaslúži predovšetkým bezkompromisne otvorený, takmer heroický, postoj sv. Bratov voči povinnosti hlásania Kristovho evanjelia. Len to im umožnilo položiť trvalých základov obnovennej evanjelizácie na území

¹ „L'Osservatore Romano” (ed. pol.) 13:1992 č. 1 (Celé číslo podáva správu o Mimoriadnej Biskupskej Synode na tému Európy).

² Hovoril som o tom v prednáške vyhlásenej 5 VII 1991 na vedeckom seminári počas Cyrilometodských Dni v Terchovej (Slovensko).

západných a juhovýchodných Slovanov. Bohatá cyrilometódska literatúra sa o tom vyjadruje s hlbokým uznaním a piétou. Boli ľuďmi gréckej kultúry, cirkevne a politicky podriadenými Byzanci, avšak z vlastného rozhodnutia sa stali Slovanmi uprostred Slovanov. Životopisec Metódov líči jeho postoj z použitím slov, ktorými sv. Pavol načrtnol svoje poslanie: „pre všetkých sa stal všetkým, aby získal všetkých” (por. 1 Kor 9, 22). Dožadovanie sa práva na vlastnú autonómnú kultúru zo strany Sv. Bratov, ako aj ich zamietnutie doskriminácie medzi národmi, kráča po línii „evanjeliovej novoty”, a taktiež po línii Pavlovho hlásania, podľa ktorého už niet národov vyvolených, lepších a horších: „Veď skrze vieru v Kristovi Ježišovi ste všetci Božími symni” (Gal 3, 26). Na začiatku Života Metódovho sa stretávame so slovami Apoštola národov k Timotejovi: „Toto je dobré a milé pred Bohom, naším Spasiteľom, ktorý chce, aby boli všetci ľudia spasení a poznali pravdu” (1 Tim 2, 3-4). Práve tento apoštolský univerzalizmus umožňoval prenikanie sa rôznorodým tradíciám a kultúram a jednotil ľudí v bratstve³ Správne poznamenal Fr. Grivec, že historické dielo Cyrila a Metóda nesmie byť chápané len ako vytvorenie „ešte jedného jazyka navyše” a jeho zavedenie do liturgie. Hlavná idea Slovanských Apoštolov bola však omnoho hlbšia. Tým, že zaviedli slovanskú liturgiu, dali Cirkvi odpoveď na základné otázky: ako zmieriť všeobecnosť Cirkvi s odlišnými vlasnosťami jednotlivých kultúr a náboženských tradícií, ako zosúladiť jednotu viery s mnohými formami jej prejavu a rôznorodosťou rítov. Takisto aj zodpovedali ďalšiu otázku: ako sa stať kresťanom a neprestať byť Slovanom a ako zostať Slovanom, stanúc sa kresťanom⁴

Svätí Cyril a Metód za najhodnejšiu považovali cestu harmónie, cestu reálnej syntézy, dnešným jazykom povediac cestu zjednotenej rôznorodosti. V protiklade ku franckým a germánskym misionárom bránili sa pred uniformizmom viery a kultu. Vytvorenie slovanskej abacedy, preklady Písma sv., liturgických

³ Široko na tému: Cyrilometodský univerzalizmus poz.: S. G r a c i o t t i. *Il codice universalistico della missione cirillometodiana*. In: *Konstantin-Kiril Filosof. Materiali ot naučnite konferencii po slučaj 1150-godišnjinata ot roždenieto mu*. Red. E. Georgiev, G. Dimov, G. Dančev i in. Sofija 1981 s. 95-110; G. V o d o p i v e c. *L'unità nel pluralismo: incontro tra due tradizioni orientale e occidentale nell'opera dei santi Cirillo e Metodio*. In: *The Common Christian Roots of the European Nations. An International Colloquium in the Vatican*. Florence 1982 s. 213-223; t e n t o. *I santi Fratelli Cirillo e Metodio compatroni d'Europa*. Roma 1985; T. C h r z a n o w s k i. *Il posto degli Slavi*. „Il Nuovo Areopago” 4:1985 č. 4 s.72-80; N. L o b k o w i c z. *Die europäische Bedeutung der hl. Cyrill und Methodius*. „Forum Katholische Theologie” 1:1985 č. 4 s. 241-263.

⁴ F. G r i v e c. *Idea cyrillo-methodějská*. Na Velehrade 1905 s. 5-14; t e n t o. *Erlebnisse und Forschungsergebnisse*. In: *Cyrilo-Methodiana*. Köln-Graz 1964 s. 148-158.

a iných kníh, ako aj zavedenie rodného jazyka do liturgie – to všetko sú len vonkajšie prejavy ich hlbokej úcty k ľudskej dôstojnosti. Ako poznamenáva Fr. Grivec, základom takejto ich činnosti sa stala myšlienka Otcov Kresťanského Východu (Gregora Naziánskeho, †390), obsiahnutá v pojme Božieho obrazu v človekovi a idee Božej lásky, ktorá v Ježišovi Kristovi prinavrátila všetkým ľuďom počiatočnú dôstojnosť ich praotca Adama (*préded'nyje č'sti*), teda dôstojnosť Božieho dieťaťa. Vďaka týmto hlavným myšlienkam o jednote a rovnosti všetkých v ľuďoch pred Bohom podujali sa odvážneho evanjelizačného diela medzi Slovanami. Pre tieto zásady neváhali bojovať a trpieť⁵ Pravým opakom cyrilometódskej cesty inkulturácie Kristovej viery bol vtedajší francký štýl evanjelizácie, smerujúci k podriadeniu si a ujednoteniu kresťanského kultu a života. Inakšie povedané, franckí misionári a ich germáncki pomahači reprezentovali nie Cirkev poslanú *ad gentes*, teda „pre“ národy a „k“ národom, avšak Cirkev poslanú *contra gentes*, teda „proti“ národom. V mene údajného ohrozenia čistoty viery títo misionári ostro zaútočili na cyrilometódsku ideu slovanského liturgického jazyka, čo v praxi znamenalo taktiež útok na domáce slovancké duchovenstvo, útok, ktorý bol nebezpečný aj pre kultúru a politickú samostatnosť Veľkej Moravy⁶

II. JEDNOTA V RÔZNORODNOSTI

Podstatnou vlastnosťou apoštolskosti je snaha o zachovanie jednoty Cirkvi. Svätí Cyril a Metód nám aj v tomto ohľade môžu poslúžiť ako príklad. Ako vysvitá zo staroslovanských prameňov, nikdy nezavrhlí ani východnú ani západnú cirkevnú tradíciu. Naopak, využívali bohatstvo oboch, učiac líšiť sa v jednote a jednotí odlišnosť chariziem. Ak zvážime, že ich misia pripadá na prielomové obdobie rokov 863-885, teda na roky, keď došlo k nešťastným sporom a polemikám medzi Východnou a Západnou Cirkvou, ich zásluha je tým väčšia. V tomto ťažkom období, poznamenanom aj vojnovými konfliktami so sebou hraničiacich pohraničných kresťanských národov, si sv. Bratia uchovali pevnú a ostrážitú vernosť pravej náuke a tradícii vtedy ešte zjednotenej Cirkvi, opierajúc sa o usnesenia najstraších koncilov. Z tohoto dôvodu boli svätci zo

⁵ J. P e l i k a n. *The Doctrine of the Image of God*. In: *The Common Christian Roots of the European Nations. An International Colloquium in the Vatican. General Sessions*. Florence 1982 s. 53-56.

⁶ J. V o d o p i v e c. *I santi fratelli Cirillo e Metodio compatroni d'Europa*. Roma 1985 s. 36-47, 79-93.

Solúne mocným spojovacím článkom, akoby duchovným premostením prúdov východnej a západnej tradície, tvoriacich pospolu jednu veľkú Tradíciu všeobecnej Cirkvi. Dnes sú pre nás vzorom v jednaní a patrónmi ekumenického úsilia sesterských Cirkví – Východnej a Západnej – o znovunájdenie, cestou dialógu a modlitby, viditeľnej jednoty, ktorá, ako to povedel Ján Pavol II. v encyklike *Slavorum Apostoli* (skr. SA), „nie je ani pohltením, ani zliatím sa” (č. 27). Jednota, ktorú oni vtvárali a hlásali, bola stretnutím sa v pravde a láske. Svätí Cyril a Metód sú skrze svoje osobnosti a dielo postavami, ktoré znova oživujú „túžbu po zjednotení sa a jednote” (tamtiež). Z tohoto ich diela je treba vyvodíť aj ďalší záver, že totiž každý národ a každá kultúra musí splniť svoju úlohu v spásnom Božom pláne, ak má dôjsť k uskutočneniu sa plnej všeobecnosti. Každá miestna Cirkev a každá odlišná tradícia musia vždy byť otvorené na iné Cirkvi, tradície a kultúry, a zároveň aj na univerzálne, všeobecné spoločenstvo. Ak sa však uzatvoríme do seba, vystavujeme sa nebezpečenstvu ochudobnenia sa.

Obraz zjednotenej rôznorodosti z obdobia ešte nerozdeleného kresťanstva, ktorý nám poskytujú postavy Cyrila a Metóda, by mal našu vnímavosť obrátiť smerom na zlo terajších rozdelení sa, ako aj nás zaviazovať k tomu, aby sme podnikli kroky zmierňujúce tento stav znešvárenia. V súvislosti s charizmou Slovanských Apoštolov pápež Ján Pavol II., pripomína, že

byť kresťanom našich čias znamená byť tvorcom komúnie v Cirkvi a spoločnosti. Tomu slúži otvorenosť ducha voči bratom, vzájomné pochopenie, ochota k spolupráci cestou blahosklonnej výmeny duchovných a kultúrnych dobier.

(SA, č. 27)

Pamätajúc na naše spoločné slovanské dedičstvo z čias ešte nerozdelenej Cirkvi, nesmieme zabúdať na duchovný odkaz sv. Cyrila, ktorý sa takto modlil na konci svojho života:

Pane, Bože môj [...] chráň Tvoje verné stádo, dopraj rast Tvojej Cirkvi, zhromaždi všetkých v jednote, učiň ich ľuďmi vynikajúcimi, jednomyseľnými vo svojej viere a vyznávaní pravdy ich slovom Tvojej náuky.

(ŽK, kap. 18)

V dejinách Slovanstva sa vyskytli takí, čo túto starosť sv. Cyrila prijali ako vlastnú. Myslím tu predovšetkým na Josipa Strossmayera, Antonína Slomška, Antonína Cyrila Stojana, iniciátora známych Velehradských kongresov⁷

Jedným slovom povediac – ekumenizmus, doktrinálny dialóg, inkulturácia – a o to všetko sa snažiac v ovzduší kresťanskej a teologickej komúnie vedcov, hierarchie a veriacich. Dnes už je nám jasné, že táto snaha nebola marná. Toto priehrštie myšlienok chcem ukončiť prorockými slovami arcibiskupa Leopolda Prečana, ktoré predniesol k účastníkom IV Velehradského kongresu (1924): „Príde doba, keď svet uzná, že práca kongresov vo Velehrade nebola marná, že pripravila cestu budúcim radostnejším časom...”⁸

Pravé dnes sme svedkami týchto radostnejších dní, v ktorých dochádza ku zmenám, hraničiacim s zázrakmi. Musíme pozbierať rozptýlané hodnoty, obnoviť a oživiť to, čo bolo stratené alebo zničené, je treba sa s celou Európou rozdeliť o skúsenosť, ktorá prešla skúškou ohňa. Povoláním národov Stredo-Východnej Európy je, aby sa staly kvasom duchovnej obnovy a staly sa základom novej civilizácie: civilizácie lásky a dobroprajnosti.

III. EURÓPA SVÄTYCH CYRILA A METÓDA

Pápež Ján Pavol II., pochádzajúci z regiónu Strednej Európy, z národu toľkokrát ujarmeného, hľadá od začiatku svojho pontifikátu uzdravujúce elementy, faktory a postavy integrujúce Európu. Zvláštno vzory, dávajúce nádej, vidí pápež v ekumenickej sile zmierenia, obsiahnutej v apoštolskom diele svätých Cyrila a Metóda.

V svojej misijnej práci boli prostredníkmi medzi Rímom a Carihradom, a tým zároveň medzi dvoma Cirkvami, dvomi kultúrami a politickými silami, dvomi odlišnými tradíciami a teologickými cíteniami.

⁷ Široké spracovanie ekumenických myšlienok teologických kongresov na Velehrade poz.: L. G ó r k a. *Doktryna ekumeniczna kongresów welehradzkich (1907-1936). Studium z zakresu historii katolickiej myśli ekumenicznej.* In: *Studia Ekumeniczne.* Red. J. Myśków. T. 1. Warszawa 1982 s. 5-122.

Pokračovaním Velehradských kongresov bol tiež Kongres teológov Stredo-Východnej Európy na Katolickej Univerzite v Lubline (11-15 VIII 1991). Počas jeho rokovaní sa účastníci mnohokrát povolávali na spoločné cyrilometódske dedičstvo, zdôrazňujúc jeho kresťanský univerzalizmus, obsiahnutý v idee jednoty v mnohotvárnosti, kresťanské zjednotenie sa cestou teologického dialógu a kresťanskú inkulturáciu, rešpektujúcu národné hodnoty v rámci evanjelizácie národov.

⁸ Poz. in: *Acta IV. Conventus Velehradensis.* Olomucii 1925 s. 228.

Pre nás, súčasných ľudí – píše pápež v encyklike *Slavorum Apostoli* – má ich apoštolát taktiež význam ekumenického vyzvania: vyzvania k pokojnej obnove tej jednoty, ktorá bola po časoch Cyrila a Metóda vážne narušená; v prvom rade jednota medzi Východom a Západom.

(SA, č. 13)

Vlastne za tú schopnosť spojenia oddelených elementov a hodnôt do novej jednoty, sú svätí Cyril a Metod uctievaní. To práve oni, poslovovia viery z Byzancie, neodvrhujú počiatky Cirkvi, utvorené západnými misionármi, ale ich prijímajú, vytvárajúc novú – ani čisto byzantskú, ani čisto rímsko-latinskú, ale slaviansku Cirkev. Ich úcta k dôstojnosti človeka, stvoreného na Boží obraz, obrana práva na duchovnú i kultúrnu nezávislosť slovanských národov – sú elementami európskeho „ethosu” Svätí Apoštoli a Učítelia Slovanov učia svojim jednaním, že žiadna kultúra nerozdeľuje, ale pričiňuje sa o rozvoj univerzálnej kultúry. Ináč povedané, učia, že všetko, čo je v kultúre neopakovateľné a odlišné, nerozdeľuje – ako v politike – ale obohacuje a jednotí okolo spoločných hodnôt, ba aj keď nás rozdeľujú hranice, ideológie či názory na tému ekonomických systémov.

Ak teda určité geopolitické priestory majú svoje špecifické úlohy, potom slovanskí Apoštoli odovzdali Strednej Európe dnes aktuálnu tému: mediácia (sprostredkúvanie), dialóg ako aj integrácia, a nie konfrontácia, polemika, nátlak či partikularizmus. Naši Učítelia viery vedeli prekračovať hranice a odporovať vytváraniu sa blokov vďaka tomu, že plnili funkciu prostredníkov vjednotení toho, čo je rozdielne.

Ak dnes kresťania začínajú myslieť o budovaní spoločného domu Európy – stoja pred namáhavým problémom integrácie, sú prinútení k podniknutiu spoločného úsilia. Zdá sa mi, že jednu z možných ciest k vybudovaniu spoločnej Európy ukázali v roku 1956 poľskí biskupi, vyslovujúc v liste svojim nemeckým kolegom slová „odpúšťame a prosíme o odpustenie” Takéhoto druhu kresťanské posolstvo má ešte i dnes prísľub sily, ktorá môže prekonať rozdeľujúci nás neraz *status quo*. A naopak, ak vstupujeme na cestu vyrovnávania účtov, vtedy si môžeme byť istí, že najúčinnejšie odporujeme vzniku spoločného európskeho domu.

Chceme siahnuť do nášho spoločného dedičstva, aby sme preskúmali, nakoľko sa v ňom nachádzajú vzory budovania jednoty našej slovanskej bašty Európy, ktorou sme. Historický moment je výnimočný, lebo sme spojení prekonanou kalváriou opovrhnutia v našich krajinách, ale i víťaznou silou viery, kresťanstva. Spája nás paradoxne dráma materiálneho nedostatku, vlastnime

spoločné, aké však bolestné skúseností totálneho krachu systému bez Boha a proti Bohu.

Táto skúsenosť viery nás oprávňuje, aby sme sa vzájomne podelili v rámci nášho postkomunistického bratstva s tým, čo a ako sme prežili. Celý ten kapitál nadšenej viery, ktorá pretrvala prenasledovania, musí sa pre nás i našich bratov v Západnej Európe stať žriedlom našej nádeje i vyzvaním do budúcnosti, rozvíjať to, čo bolo uchránené tak námahavým spôsobom.

Poznanie Európy, akú tisíc rokov tomu zamýšľali utvoriť svätí Cyril a Metód, je poznávaním Európy – ideálu, Európy našich túžob. Ale je tiež odhaľovaním toho, čo naďalej spája všetkých Európanov v duchovné spoločenstvo, ktoré nepodlieha korózii času, ani rozhodnutiam diplomatov, ani zákonom ekonómie.

Dnes, keď sme zostali oslobodení k slobode, keď pozorujeme vôkol seba rôznorodnosť kultúr, národov i náboženstiev, je nám potrebná šírka pohľadu, postoj úžasu i pokory voči autentickým hodnotám nachadzajúcim sa u iných. O takom postoji hovorí pápež Jan Pavol II.:

Každá odlišná tradícia, každá miestna Cirkev má byť vždy otvorená i citlivá pre iné Cirkvi a tradície, a zároveň pre spoločenstvo univerzálne, katolícke; ak sa uzatvorí do seba, vystavuje sa nebezpečenstvu ochudobnenia.

(SA, č. 27)

Preklad z poľšt. ThLic. Walerian Bugel

CYRYLO-METODIAŃSKIE KORZENIE EWANGELIZACJI EUROPY

S t r e s z c z e n i e

Jednym z wiodących wątków Specjalnego Zgromadzenia Synodu poświęconego Europie (1991) była sprawa poszukiwania tożsamości kultury europejskiej. Wskazywano na wielość korzeni tejże kultury. Na jej złożoną całość składają się zarówno spuścizna Grecji i Rzymu, jak również kultura hebrajska oraz wpływy islamskie. Nikt nie może jednak zaprzeczyć, iż wiara chrześcijańska w formie tradycji wschodniej i zachodniej należy trwale do fundamentu Europy, nie naruszając w niczym tożsamości poszczególnych narodów.

Paradygmatem owocnego łączenia obu tradycji chrześcijańskich jest działalność apostolska świętych Cyryla i Metodego, którzy w IX wieku dokonali wśród narodów słowiańskich syntezy wartości świata bizantyjskiego i rzymskiego. Kierując się szacunkiem dla godności człowieka,

stworzonego na obraz Boży, broniąc prawa do duchowej, kulturowej i politycznej niezawisłości ludów słowiańskich – święci Apostołowie Słowian ukazali jednocześnie istotne elementy europejskiego etosu. Tradycja cyrylo-metodiańska uczy nas dzisiaj, iż wszystko to, co w kulturze jest niepowtarzalne i różne, nie dzieli – jak w polityce – lecz ubogaca i jednoczy wokół wspólnych wartości i przyczynia się do rozwoju kultury uniwersalnej.

Jeżeli zatem określone przestrzenie geopolityczne mają swoje specyficzne zadania, to słowiańscy Apostołowie przekazali Europie, zwłaszcza Środkowej, aktualny dziś temat: mediacja, dialog oraz integracja, a nie konfrontacja, polemika, przemoc czy partykularyzm. Słowiańscy Nauczyciele wiary umieli przekraczać granice kultur i tradycji, umieli też przeciwstawiać się tworzeniu się bloków, ponieważ kierowali się apostołskim uniwersalizmem, który ma zdolność godzenia jedności z wielością. Tego rodzaju chrześcijańskie przesłanie ma i dziś obietnicę siły zdolnej przewyciężyć dzielący nas niejednokrotnie ciężar zaszłości. I przeciwnie, wstępując na drogę wyrównywania rachunków możemy być pewni, że najskuteczniej przeciwstawiamy się powstawaniu wspólnego europejskiego domu.

Jedność Europy, jaką ponad tysiąc lat temu zamierzali utworzyć święci Cyryl i Metody, jest jednością Europy-ideału, Europy naszych pragnień. Ale jest również przypomnieniem tego, co nadal łączy wszystkich Europejczyków we wspólnotę duchową, nie ulegającą korozji czasu ani decyzjom dyplomatów, ani prawom ekonomii.

Artykuł jest owocem badań prowadzonych w ramach grantu „Wschodniosłowiańska tradycja chrześcijańska w służbie dialogu Kościołów” (pod kierunkiem prof. W. Hryniewicza OMI). W ramach tego samego grantu powstał artykuł *Le dialogue entre les catholiques et les orthodoxes à la lumière des Congrès de Velehrad*, opublikowany w „Rocznikach Teologicznych” 40:1993 z. 7 s. 45-58.

Streścił Leonard Górka SVD